

Natuurkampeerterrein De Grutto

In Midden-Delfland ligt in het deelplan Abtswoude het kampeerterrein "De Grutto" van het NIVON (Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk). Het ligt midden in de weilanden tussen Delft en Schiedam aan de Abtswoude 27 a, nog net op Delfts grondgebied. Dat kampeerterrein bestaat al meer dan 25 jaar en wordt beheerd door vrijwilligers. Het is bij veel streekgenoten onbekend, omdat het vanaf de weg niet herkenbaar is als een camping vanwege de dichte erfbeplanting.

Op het terrein heeft vroeger een boerderij gestaan. Nu is er ruimte voor zo'n vijftig tenten of caravans op het vroegere boerenerf. Je kunt kamperen op het 'bovenveld', in de 'boomgaard', in de 'moestuin' of op de 'varkenswei'. Op het bovenveld staat een oude schuur met een gemeenschappelijke ruimte en sanitair.

Tot en met de Romeinse tijd was het oostelijke deel van Midden-Delfland hier en daar bewoond geweest. Vanaf 270 na Christus brak de bewoning af vanwege de algemene malaise in het Romeinse Rijk en de toenemende vernatting. Het gebied bleef leeg achter tot de middeleeuwen. In de 3e tot de 9e eeuw waren er talloze overstromingen van het kustgebied. De zee stuwde de veenmoeras-

sen dan omhoog en vulde de lage delen met meegevoerd zand of klei. Zo ontstonden verlande, gevulde kreken als vaste begaanbare plaatsen, die zich later slingerend in het landschap aftekenden. Het riviertje de Scye, de Schie, ontstond.

Vóór het jaar 1000 was er een grote veenstroom, die, komende uit het oosten, waar nu Oude Leede ligt, door de omgeving van de Grutto in westelijke richting afliep. Met een grote boog langs Schipluiden, waar nu de Kene ligt, kwam de stroom tenslotte uit in De Lier. In die naam kunnen we de oude naam 'Liora', de heldere, herkennen. Die stroom was een veenstroom, die uit een hoog gelegen en nog vrijwel ongerept veenmoeras het overtollig regenwater afvoerde.

Langs die veenstroom liep het hoog-

Dit artikel is geschreven door Ed Visser, in het dagelijks leven werkzaam als VINEX-planner in de Stadsregio Rotterdam. In zijn vrije tijd is hij lid van de Beheercommissie van kampeerterrein De Grutto in Abtswoude. Zijn taakgebieden zijn Financien, Groenbeheer en Historie. De afgelopen jaren heeft hij in bibliotheken en archieven gespeurd naar beschrijvingen over de Polder Noord-Kethel, het ambacht Vrijenban, de oude boerderij en dergelijke. Alle gevonden informatie is op een chronologische wijze in dit artikel weergegeven.

veenlandschap aan weerszijden omhoog. Op die wat hogere randen vonden de oudste nog wat primitieve ontginningen plaats.

De exploitatie van de wildernis kreeg vooral een stimulans na 985, toen graaf Dirk II van de keizer al zijn goederen tussen IJssel en Lier in bezit kreeg. Door de overdracht van verschillende koninklijke privileges, waaronder het recht de wildernis te ontginnen, kon de graaf zijn territoriale macht uitbreiden. De ontginning gebeurde vanuit de bestaande hoven te Maasland, Vlaardingen en Delft. Deze hoven bestonden uit een centraal geleid groot landbouwbedrijf. Bij een centrale boerderij behoorden kleinere behuizingen waarin onvrije boeren waren ondergebracht, die op het hofland werkten.

De ontginningen zorgden uiteraard voor een betere afwatering. Het open veenmoeras rondom werd droger en raakte begroeid met een rui-geendoordringbare begroeiing, zoals riet, els, gagel, gaspeldoorn en wilg. Zo'n ondoordringbare en geheimzinnige begroeiing, doorspekt met plas- sen en moerassen, heet een Woud. Overal rond de oude veengebieden vinden we Wouden, zoals bijvoorbeeld het Abts-Woud.

De Hollandse graven stimuleerden het ontginnen van het veen om hun gebied te bevolken en productief te maken. Groepen ontginners, soms immigranten uit verre streken, werkten in gemeenschapsverband. Zij namen maatregelen om de regelmatig terugkomende overstromingen langs de grote veenstroom te beperken en letterlijk in te dammen. Na de ontwatering werd de ruigte op de veenplaat in brand gestoken. Zo werd een begin gemaakt met de ontwikkeling van een aansluitend stel-

Het 'Bovenveld' van De Grutto.
Foto FW. van Ooststroom.

sel van kaden (ommedijken), kleine dijkjes, die het gebied tegen overstromingen vanuit het achterliggende onontgonnen veen (dat hoger ligt) moesten beschermen. Zo is de Tant-hofkade ontstaan, 'de kade aan 't hoof': dat is aan het einde van het perceel of de ontginning. Stellig waren ze onderling verbonden en wel dicht langs de Grutto. Maar dat stukje is later vervangen door de kaarsrechte Mandjeskade, een zijwinde ofwel dwarse waterkering. Toch heeft het oude dijkje wel sporen achtergelaten, zoals onregelmatigheden in het slotenpatroon.

Een heel andere en zeer ingrijpende wijziging kwam tot stand in de 11e eeuw, toen langs de Schie de grote stelselmatige ontginningen op gang kwamen.

De Schie lag tamelijk dicht bij het gebied van de Oude Leede en dat had tot gevolg, dat de ontginningen weldra veel water van de Oude Leede naar zich toe trokken. Ze kregen te maken met zoveel water, dat daartegen geen dammen meer konden helpen. De enige oplossing was zelf waterlopen te graven, die ook het vele water van de Oude Leede langs de eigen ontginning heen konden afvoeren. Eén van die veenlopen was de brede vaart achter de Grutto, die later de Groenewegse Watering is genoemd. Het riviertje de Schie was een soortgelijke veenloop, die oostelijker lag en in eerste instantie al het water van de Oude Leede moest af-

voeren, zodat de westelijke gebieden aanzienlijk werden ontlast.

De afwatering was oorspronkelijk aangewezen op enige door het Abts-woudse gebied noord-zuid lopende natuurlijke stroompjes, die door Kethel naar de Schie afwaterden. Deze afwatering is nu nog goed herkenbaar in de noord-zuid lopende sloten, die als dwarssloten van de kavels dienst bleven doen. Na de aanleg van de Mandjeskade bleef de afwatering zuidwaarts gericht. De bijzondere constructie van deze kade op het punt waar deze afwatering liep getuigt daarvan.

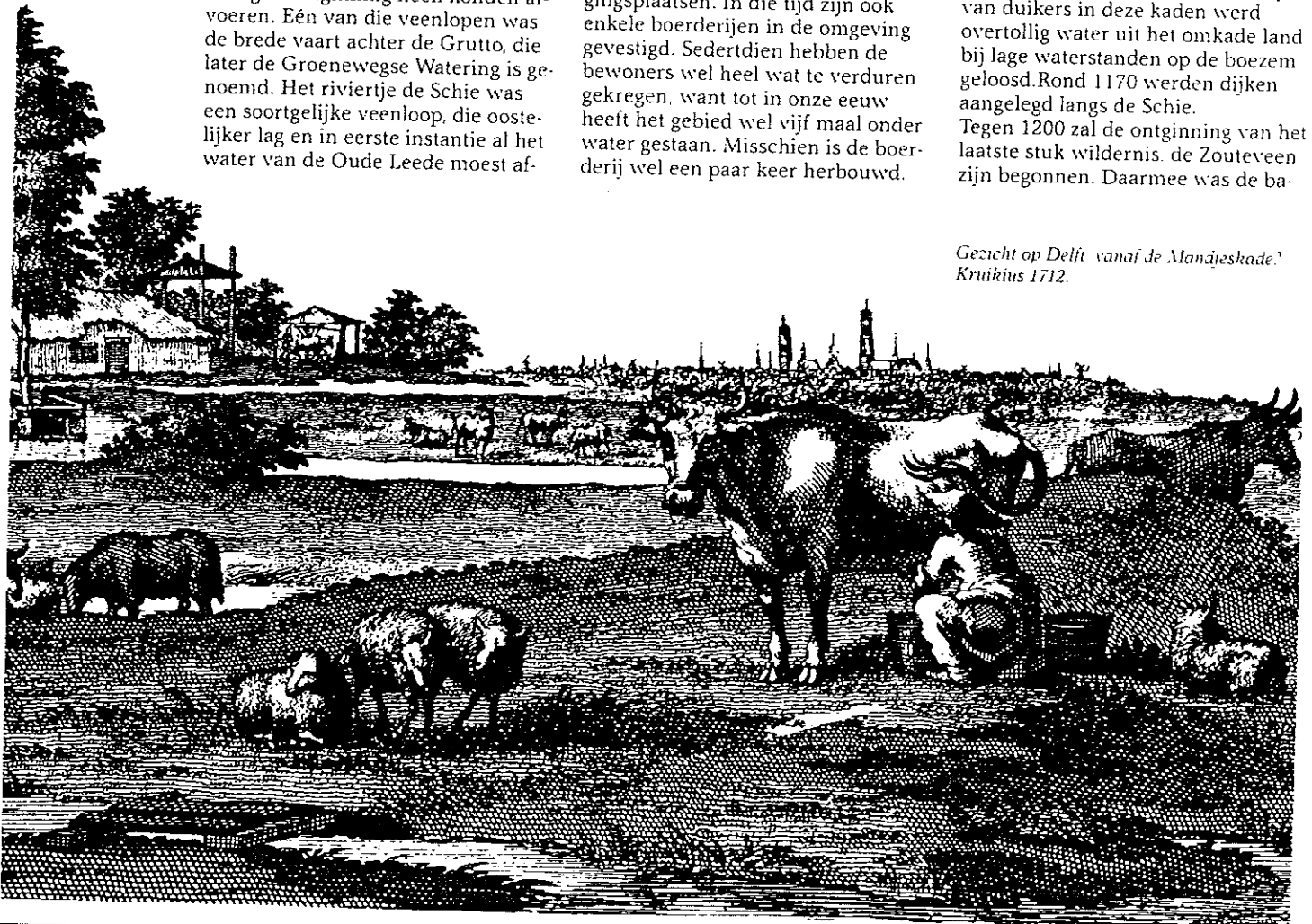
De weg tussen Delft en Schiedam dateert uit de 10^e of 11^e eeuw. De huidige naam Harreweg van het Schiedamse deel is mogelijk afkomstig van het oude riviertje de 'Harg' of van een andere schrijfwijze van 'Heer- of Heirweg': een belangrijke weg voor goederen en personen tussen twee steden.

Omstreeks het jaar 1000 moet volgens archeologisch onderzoek de eerste boerderij op de plek van de Grutto gesticht zijn. Vanwege de relatief hoge ligging was de plek van de de Grutto een van de eerste vestigingsplaatsen. In die tijd zijn ook enkele boerderijen in de omgeving gevestigd. Sedertdien hebben de bewoners wel heel wat te verduren gekregen, want tot in onze eeuw heeft het gebied wel vijf maal onder water gestaan. Misschien is de boerderij wel een paar keer herbouwd.

In 1164 overspoelde de St. Julianaasvloed tijdens een woeste westerstorm het hele kustgebied van Vlaanderen tot Jutland. Omdat er geen dijken waren, verdrongen er veel mensen en dieren; 'veeningen met borgen werden verswolgen'. Vanuit de rivierstelsels van de Leede, de Harg en de Schie werd een kleidek over hetomringende gebied afgezet. Delft ontstond als nederzetting aan een eind twaalfde eeuw gegraven vaart, de Delf genaamd, afgeleid van delven en betekent hetzelfde als graft (gracht), wat de 't' als toevoeging verklaart.

Als gevolg van de ontginningen werd het veen sterk ontwaterd, zodat het oxydeerde en inklonk. Dit resulteerde in een sterke daling van het maaiveld en veroorzaakte uiteindelijk een omkering in het reliëf van het totale landschap, waarbij de waterhuishouding werd ontregeld. Het werd steeds moeilijker het overtollige water te lozen op de vaarten. Er moesten lage boezemkaden langs de vaarten worden opgeworpen om te voorkomen, dat het water uit de vaarten over het omliggende land stroomde: er ontstonden polders. Met behulp van duikers in deze kaden werd overtollig water uit het omkade land bij lage waterstanden op de boezem geloosd. Rond 1170 werden dijken aangelegd langs de Schie. Tegen 1200 zal de ontginning van het laatste stuk wildernis, de Zouteveen zijn begonnen. Daarmee was de ba-

Gezicht op Delft vanaf de Mandjeskade.
Kruikius 1712.

sis gelegd voor het huidige bewoningspatroon van Midden-Delfland. In de erop volgende periode is de structuur van het gebied niet echt veranderd.

In 1206 werd het Delftse deel van de weg tussen Delft en Schiedam 'Popteswolde' genoemd en in de zestiende eeuw 'Abswoudse wech'. De naam 'Popteswolde' is afgeleid van de Friese mansvoornaam Popta, waarschijnlijk ontginner van deze streek. De volksmond veranderde de naam in Papsouw (kasboekjes Oude Kerk te Delft). In officiële stukken en op kaarten wenste men dergelijke volkse namen niet te gebruiken en herleidde men Papsouw tot Abtswoude, waarbij men dacht aan het aangrenzende Abtsrecht.

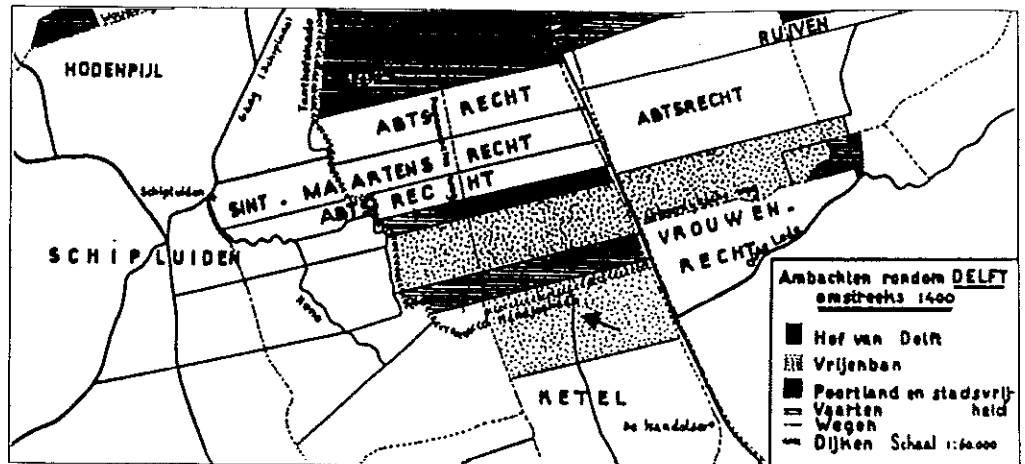
Van den 'vrijen ban' horen wij voor het eerst rond 1212. Graaf Willem I schonk aan het klooster Egmond het voorrecht, dat lieden, wonend op de landerijen van het klooster in Papsouw, geen hoger, maar ook geen lager bedrag in de bede betalen dan die van (de Hof van) Delft of, indien deze laatsten niets betalen, dan degenen die wonen 'in libero banno', in den Vrijen Ban.

Tot omstreeks 1400 lag de boerderij in het ambacht Vrijenban, dat een aantal verspreid liggende stukken grond omvatte, waaronder de Polder Noord-Kethel, die grensde aan het ambacht Kethel.

Tussen de ontginningen vormden zich kleine woonkernen, die tot steden uitgroeiden. In 1246 kreeg Delft stadsrechten van graaf Willem II en Schiedam in 1275 van diens zuster Aleida.

In 1248 meldden de annalen van graaf Egmond weer een overstroming zo erg, dat men in Delft kabeljauw en andere zeevis uit de vaarten kon scheppen. In 1250 werd er een afsluitdam in de Schie gelegd ter hoogte van de Dam in Schiedam. In 1280 werd de Poldervaart gegraven als een kortere verbinding tussen de Schie en de Maas. Deze voerde het overtollige water van de vijf Oost-Ambachten af via de vijf spuisluizen in de Maasdijk (Vijfsluizen). De hoforganisaties met een gemeenschap van onvrije horige grondgebruikers rond een centrale boerderij verloren hun kracht. Het grafelijke Hof van Delft werd verkocht. Voor de nieuwe nederzettingen van vrije boeren in 'buurschappen' of ambachten was een andere vorm van bestuur nodig.

Van 1300 tot 1500 waren er burger-twisten; in Holland tussen de Hoeksen en de Kabeljauwsen. Deze speelden zich vooral hier af en zorgden

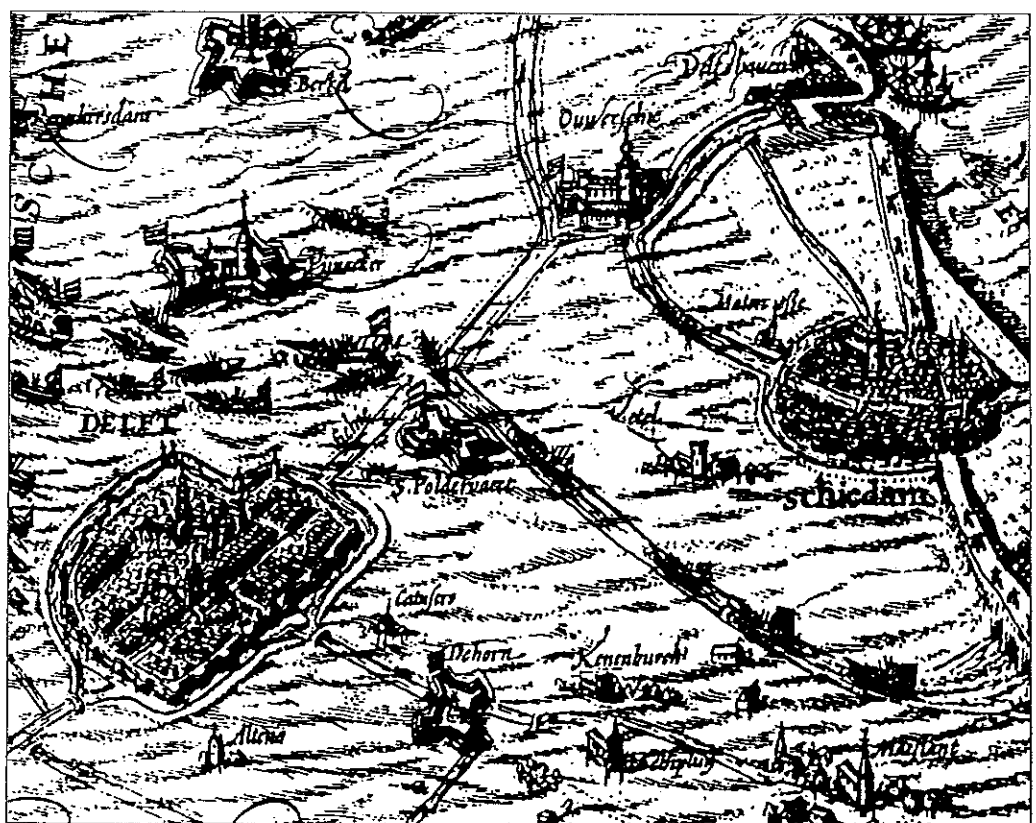
voor veel onrust. 'De schamele landman smaakte alom de bitterste vruchten van de binnenlandse oorlog'.

In de vijftiende eeuw was de bodemdaling zo ver voortgeschreden, dat een half natuurlijke afwatering onvoldoende was en moest het water met molens uit de poldersloten worden opgepompt naar het boezemwater. Hierdoor kon de bodem worden ontwaterd tot onder het peil van gemiddeld laag zeeniveau, met als gevolg dat door voortgaande klink en oxydatie het maaiveld tot ver beneden NAP zou gaan dalen. De blijvende hoge grondwaterstand dwong de bewoners ertoe de akkerbouw op te geven en over te gaan op

veeteelt. De poldermolen heeft een belangrijke rol gespeeld in de strijd om het eerder ontstane cultuurlandschap te handhaven. De polder rond de boerderij kreeg de naam Noortketelpolder. Er kwamen twee windmolens, de Noordmolen langs de Schie, op de plek waar tegenwoordig een motorgemaal staat, en de Zuidmolen langs de Poldervaart, waar nu nog een afgeknotte molen staat.

Boven: Kwartje van o.a. het ambacht Vrijenban.

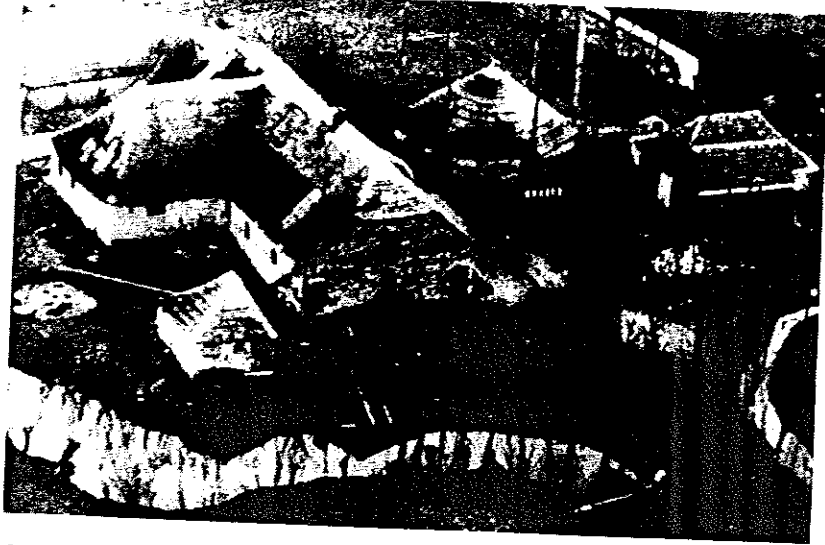
Onder: De schans 'Schamp Alva' aan de Poldervaart. De Geuzen rukken op naar Leiden.

In 1568 begon de Tachtigjarige Oorlog met de slag bij Heiligerlee. Tijdens die oorlog berichtte de Spaanse kapitein Alonso Vasques over het gewest Holland: 'Het land brengt vruchtbare kudden voort, die talrijke jongen werpen. De hoeveelheid melk, die men hier gewint, is ongelooflijk groot en voor de kleine luijden is de melk het hoofdbestanddeel van hun voedsel. Het vee is heel tam en groot van stuk. Het vlees ervan is zo heerlijk, dat het met geen ander vlees te vergelijken is. Niet alleen in melk en vlees, maar ook in boter en kaas schijnt het land te waden.'

Op 1 april 1572 veroveren de Watergeuzen Den Briel. In 1573 laat Prins Willem van Oranje een schans opwerpen in de hoek tussen de Schie en de Poldervaart; deze fortificatie rond de boerderij van Ary Gerritszoon Smits met zes kanonnen wordt 'Schamp Alva' (keert Alva) genoemd. Van hieruit worden de spanjaarden op 29 juni 1574 afgeslagen en op de vlucht gejaagd. De Staten besloten op 30 juli 1574 om Delfland, Schieland en Rijnland onder water te zetten. De geuzenscheepjes trokken via Schamp Alva via Zoetermeer naar Leiden. Op 3 oktober 1574 werd Leiden door hen ontzet. 'Door de 'trouble' hebben veel rijke luiden in de Ketel en daar omtrent hun goed verloren en zijn zij tot armoede gekomen.'

Toen in 1578 de Spanjaarden het gebied hadden verlaten, werd krachtig aan de wederopbouw gewerkt. De onder water gezette gebieden kwamen al spoedig weer droog te liggen. De welvaart herstelde zich en

Boven: De boerderij die vroeger op het terrein van De Grutto stond.
Onder: De voorganger van de boerderij op een kaart van Jan Potter (detail). Kaartboek van het Weeshuis der Gereformeerden binnen Delft (ca. 1578).

Volgende pagina, boven: Opmetingstekening van de boerderij (SHBO).
Volgende pagina, onder: detail van de kaart van Kruikius uit 1712. De pijl geeft het boerderijterrein aan waar nu De Grutto gevestigd is.

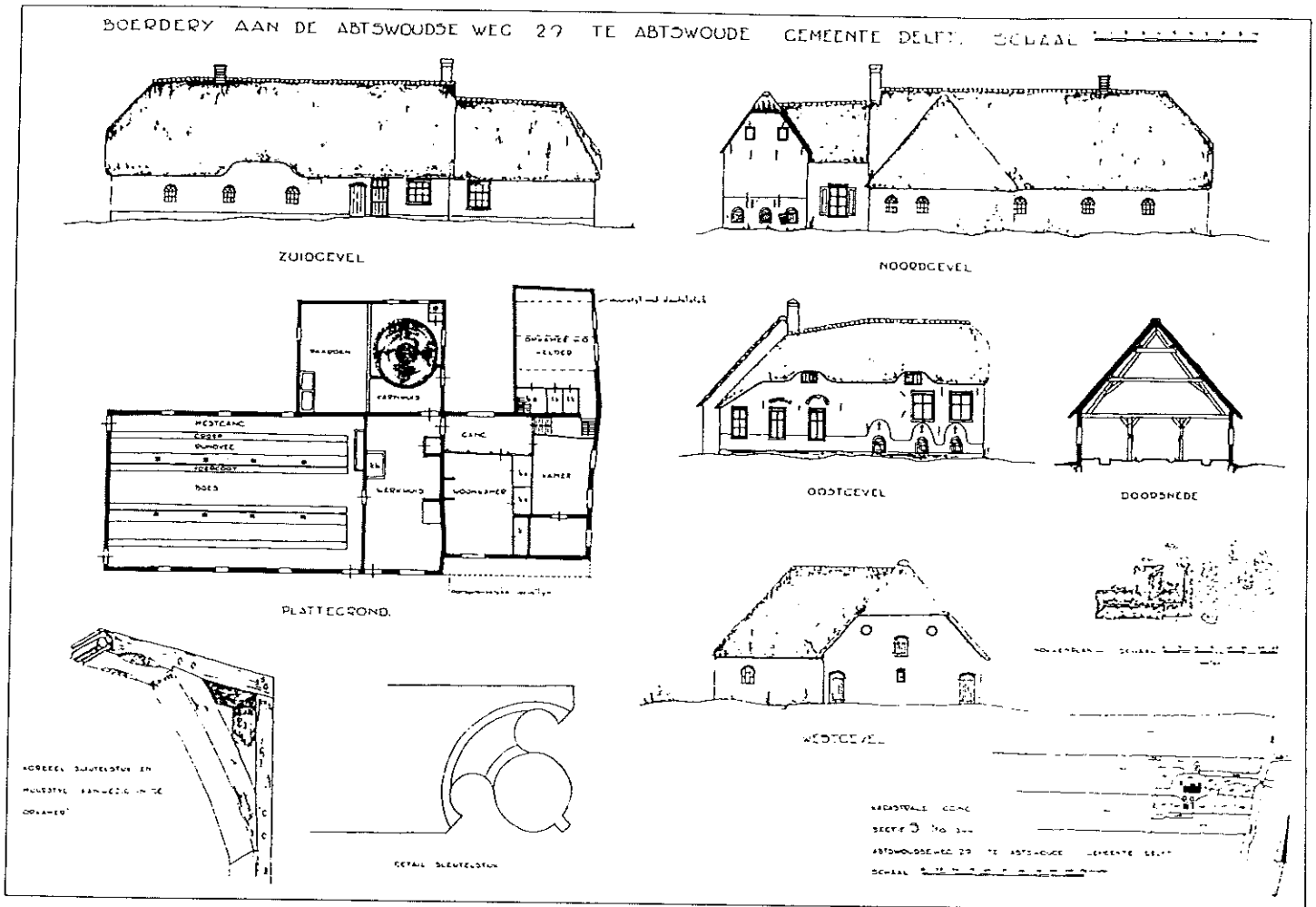
vanaf 1585 zette een bloeiperiode in. Rond 1578 liet het Weeshuis der Gereformeerden binnen Delft een kaartboek maken door Jan Jansz Potter, een gezworen landmeter, van 'de landen met de woningen, sloten, blindsloten en andere landmerken toekomende de Heilige Geest binnen Delft'. Op een kaart staat de boerderij op de plek van 'De Grutto' met de tekst: 'de woning van Dirk Janszoon, naezaet van Lenaert Jan Tijssen'. Dit zijn dus de oudst bekende bewoners van deze plek.

De zuivelbereiding had, na de uitvinding van de door een paard bewogen karnmolen, een bijna fabrieksmatig karakter gekregen, ook al gaven de koeien maar een derde van de hoeveelheid melk van tegenwoordig. Hop en koolzaad werden verbouwd, omdat het afval daarvan als veevoeder werd gebruikt. Hop was de grondstof voor de Delftse bierbrouwerijen. De groei van de bevolking en de toenemende export van vooral boter en kaas naar Engeland deden de vraag naar slachtvee, vlees en zuivelproducten stijgen. Een buitenlandse bezoeker merkt op: 'De Hollandse boer houdt het land, dat hij bebouwt zo netjes als een hoveling zijn baard. Zijn huis ziet er zo keurig uit als een dame die net uit haar kleedkamer komt.' Men prijst de spiegel in het voorhuis, de witgekalkte muren, de schilderijen, het gerieflijke en fraai opgepoetste huisraad en de orde in de landelijke activiteiten. Medio 1600 deden paard en wagen hun intree. De Hollandse boeren

begonnen zich te specialiseren en hadden het daardoor tot grote welvaart gebracht; nijverheid en handel vonden onder de boerenbevolking een groeiend afzetgebied. De specialisatie in zuivelproducten en landbouwgewassen stimuleerde de export en ook de import van granen en kwam de handel en de scheepvaart ten goede. Bovendien werkte men hard, presteerde men meer, leefde men sober en had men weinig eisen.

Omstreeks 1670 werd de laatste boerderij op de plek van de Grutto gebouwd door Arij Arijense Suijcker; deze ging over van vader op zoon. Een zeer gedetailleerde tekening van die boerderij heeft in de Midden-Delfkrant van december 1995 gestaan. Via de rekeningen van de verpondingen van gronden gelegen in de Polder Noord-Kethel zijn de op opeenvolgende eigenaren van de boerderij opgespoord. Zo werd de boerderij omstreeks 1712 verkocht aan Arij Willemsz van Rhijt. Op de kaart van Kruikius van 1712 ligt de boerderij in de Noord-Kethelpolder in de heerlijkheid Vrijenban. De brede sloot van de Mandjeskade naar de Poldervaart wordt de Groenewegse Watering genoemd. De sloot langs het toegangspad van de boerderij heet de Korte Keur Sloot. Deze sloot liep over het erf heen en heet dan vanaf de Groenewegse Watering tot aan de Schie de Lange Keur Sloot. In 1746 werd de boerderij door Arij Willemsz van Rhijt verpacht aan Pieter Verdoes. Omstreeks 1765

verkocht hij hem aan Cors Pleunen Dijkman, die hem in 1783 al weer van de hand deed aan Jan van Dalen.

In 1795 kwamen onder invloed van de Revolutie de heerlijkheden op één lijn te staan met de steden; vrijheid, gelijkheid en broederschap werd ook hier toegepast. In 1795 werden de ambachten zelfstandige eenheden met een eigen bestuur. Jan van Dalen moet de boerderij in 1804 aan de 'koopman' Jan van Wijk hebben verkocht, want deze bracht de boerderij met diverse elders gelegen gronden op een publieke veiling. In 1805 heeft Jan van Wijk na een publieke veiling aan Gerrit Hopman, bouwman, wonende te Vrijban, voor f 10.000 verkocht: 'Een bouwmanswoning bestaande in een woonhuis, boes, kaarmolen, paardestalling, varkensschuur, spoelingsputten, twee hooibergen en een wagenschuur en weilanden ter grootte van 25 morgen en 500 roeden liggende van de Delftse Schieweg tot de Harreweg. Voorts weilanden ter grootte van 7 morgen liggende van de Delftse Schieweg tot de Groenewegse Watering!' (in totaal zo'n 28 ha groot)

Aan het einde van de Franse Tijd in 1811 verloor het ambacht Vrijenban zijn zelfstandigheid door samenvoeging met Delft. Dit duurde tot 1817, toen vele kleine gemeenten weer zelfstandig werden.

Op 4 maart 1823 stroomde de hele Noord-Kethelpolder vol. Windas, de overhaal van schuiten uit de Poldervaart naar de Kerklaan vice versa, was al door de eeuwen heen een zwakke plek in de Poldervaartseka-de. Deze begaf het en tot de Mandjeskade werd het één grote water-vlakte. Op 9 maart begaf ook de Harreweg het op drie plaatsen, zodat de Zouteveensepolder ook overstroomde. Ruim 700 morgen bleek ondergelopen. Met man en macht werden de gaten gedicht. Om zo'n ramp in de toekomst te voorkomen werd het windas afgebroken. De beurtschipper nam er genoegen mee, omdat de boeren meer en meer per wagen naar de markt gingen.

Gerrit Hopman overleed in 1825 en had eerder in zijn testament bepaald, dat zijn vrouw en zijn drie dochters ieder een vierde deel van zijn bezit zouden erven. In 1831 overleed een ongetrouwde dochter, zodat haar moeder haar erfdeel kreeg. Geertruida trouwde met Gerd Heinrich (ook wel genaamd Gerrit Hendrik) Sunder. In 1832 kochten zij de erfdelen van haar moeder en haar zuster aan, zodat zij de gehele boerderij met bijbe-

horende gronden in bezit kregen. In 1845 werd een strook grond aangekocht voor de aanleg van de spoorbaan, die in 1847 werd voltooid door de Hollandsche Yzeren Spoorweg Maatschappij. Op 31 mei 1847 was de officiële proefrit van de eerste trein van Den Haag naar Rotterdam. Het land, dat bij de boerderij behoorde werd daardoor in tweeën gesplitst. Naar verluid konden in die tijd de koeien nog gewoon het spoor oversteken als zij moesten worden verweid.

Gerrit en Geertruida Sunder kregen twee zoons; Gerrit en Hendrik, die na de dood van hun ouders in 1864 en 1866 ieder de helft van de boerderij met de naam 'Bouwlust' erfden.

In 1871 verkocht Gerrit zijn helft van het boerenbedrijf voor f 15.000 aan zijn broer Hendrik Sunder. Die liet de boerderij na aan zijn zoon Gerrit Sunder. Omdat zijn vrouw de boerderij van haar ouders in Schipluiden erfde verkocht hij in 1891 de boerderij aan de Abtswoude aan Johannes Adrianuszoon Kester. Deze noemde de boerderij 'Op hoop van zegen'.

In 1903 is de polder Noord Kethel weer geheel overstromd; door overmatige regen, noordwesterstorm, slechte kaden en boven peil malen sloeg een gat in de Poldervaartkade. De Schie stroomde leeg, waardoor de grachten in Den Haag, Delft en Schiedam droog kwamen te staan.

Boven: Voedseldropping boven Ypenburg. Op de voorgrond het inundatiegebied aan het eind van de Groeneweg. Tekening Jaap de Raat. Onder: Welkom op De Grutto. Foto FW. van Ooststroom.

Pas toen het waterpeil van vaart en polder gelijk kwam, konden de reparatiewerkzaamheden beginnen. Tenslotte werden tijdens de Tweede Wereldoorlog in het voorjaar van 1944 de polders tussen Vlaardingervaart en Schie opzettelijk door de bezetters onder water gezet, ofwel geïnundeerd. In de kades van beide boezems werden kokers opengezet. Direct na de bevrijding op 4 mei 1945 werd begonnen met de droogmaking van de polders. Door de inundatie was de fundering van de boerderij erg verzwakt en waren alle bomen op het erf dood gegaan. De huidige grote bomen op de Grutto heeft de boer alle eigenhandig gepoot in de zomer van 1945. In 1951 erfde Johannes Kester de boerderij van zijn vader. In 1960 moest de oude boerderij gesloopt worden, omdat hij te bouwvallig was geworden en verhuisde Johannes met zijn gezin naar een nieuwe boerderij aan het begin van de oprijlaan. Daar woont nu zijn zoon Aad Kester met zijn gezin.

In 1966 kon het NIVON het voormalige boerenerf in huur krijgen. Vrijwilligers gingen aan de slag om het terrein geschikt te maken als kampeerterrein. Op 4 mei 1968 is de Grutto officieel geopend.

Hiermee eindigt de historische terugblik op de gebeurtenissen op en rond de plek van De Grutto. Misschien is deze wetenschap voor u een reden om het kampeerterrein een keer te bezoeken. U bent van harte welkom.

Ed Visser

